

EGYHÁZI SZEMLE.

Külföldi egyházi élet.

Akármerre nézünk idehaza, a mi egyházi életünk mezején, vigasztalót alig-alig találunk. Egy-egy lelkipásztor evangéliomi buzgalma reménységgel tölti el lelkünket: hátha itt már az új élet kezdete; de annyi sok száznak tétlenségét látva, újból csüggedés vesz erőt rajtunk. Olykor hang üti meg fülünket, mely mintha olyan valamit mondana, hogy szegénységünk, nyomorúságunk orvossága az evangéliom; de ezt a gyöngye hangot túlharsogja egy varázsige, mely minden ajkra rászállt már, mely minden bajunkat meggyógyít: „Államsegély“. Ha néha hallunk egy-egy erélyes főpásztori beszámolót, mely nem palástol, sem nem csillogtat, hanem valódi képét tárja fel reménytelen helyzetünknek: utána csendes ismét minden.

Ha vigasztaló képet akarunk látni, ha örvendetes hírt akarunk hallani: hiába kereskedünk idehaza, túl kell mennünk az édes haza határain; mert a Krisztus evangéliomából nőtt, virágzó egyházi élet, ez az idegen plánta, magyar földön nem terem meg, magyar szívet nem lobbant lángra, angol hóbot, németnek való.

Íme alig hogy szétnézünk a szomszédos Németországon, egyszerre egy bennünket felüdítő tüneményt látunk: a theologusok száma Németországban is apad. Hat év alatt 35% a fogyás, az apadás; tehát nem a magyar viszonyok, hanem általános társadalmi körülmények hatnak apasztólag a theologusok létszámára. Bizony szomorú vigasztalás. Ugyan mi alakította úgy át a társadalmi viszonyokat, mi változtatta meg a közérületet, közgondolkozást, hogy a lelkeszi pályától úgy elfordulnak az emberek? Nem kerülgetjük sokat e kérdést, rövid a felelet: a theologia és a lelkészek. Az ú. n. „keresztyén világ barátai, az ő „Chronik“-jokban statistikai

táblát közölnek a hittanhallgatók létszámáról, majd a porosz egyetemi tanárokról, ezeket theologiai álláspontjuk szerint csoportosítva. Az olvasóra hagyott következtetés az lenne, hogy az ó-porosz tartományokban levő öt egyetemen nagyobb % apadás mutatkozik, mint a három új-porosz tartománybeli egyetemen, ennek pedig az az oka, hogy az 1892-iki „Apostolicum“ vita óta a conservatív theologiai irány hívei folyton követelik, hogy az egyháznak nagyobb befolyása legyen a lelkészképzésre, mint eddig volt s ezen kívánalom következtében az ó-porosz egyetemekre csak két modern, ellenben kilencz conservatív, az új-porosz egyetemekre pedig öt modern és négy conservatív professor neveztetett ki. A hol a visszahatás nagyobb az eddig uralkodott theologia ellen, nagyobb a fogyás is. A következtetés oda menne ki, hogy a mai liberális világban a theologia elveszítette befolyását, vonzó erejét, mert a conservatív elemek kerekednek felül művelői között.

Azonban az a tünemény, hogy a greifswaldi s erlangeni egyetemeken, melyek határozottan pozitív irányúak, a theologusok száma nem csökkent, hanem úgy absolute, mint relative emelkedett ugyanazon idő alatt, kétségtelenné teszi, hogy a pozitív vagy conservatív theologia épen nem vesztette el befolyását, sőt hódít. Hanem az igazság talán ott lesz, hogy az ú. n. modern theologia az egyházi tanokat discreditálván, s helyökbe positivumot nem ültetvén, úgy magát, mint az egyházat népszerűtlenné tette. Mi hozzánk ezen események végső hullámcsapásai jutottak s jóformán a kész eredményt, az egyház iránti közönyösséget vettük át: első sorban a lelkészek, azután a világiak.

Nálunk a „néhai való jó protestáns-egylet“ régen kiszenvedt, de áldásait nyögi egész egyházunk. Valószínű, hogy utóhatásai is megszűnnek, mihelyt egy egészségesebb áramlat nyomul be egész erejével hozzánk. De hát ez még messze van, mert ime a „Protestanten-verein“, a mi néhai egyeletünk ősképe, csak most haldoklik, tehát még ennek halálát, helyette újabb hatások keletkezését kell várunk s végre ezek megszületése után úgy 10—15 esztendővel mi is új időket látunk. A „Protestantische Kirchenzeitung“, a „Verein“-nak főorgánuma, ez év elejétől megszűnt, valamint még másik lapja, a „Neue Evangelische Gemeindebote“ is. Még most leplezni akarják a visszavonulást, azért új folyóiratot adnak ki „Protestantische Monatsblätter“ czím alatt amaz, s „Der Protestant“ czím alatt emennek helyébe. Bizony harmincz év előtt nem akarták volna hinni azok, kik a theológiát, ezt a szégyenlős, maradi kisasszonyt meg akarták ismertetni s összehoronálni

a mai tudományos műveltséggel, hogy közvetítő üzletük hamarosan csődbe kerül... Sic transit gloria mundi.

Egyik erősen conservativ evang. lap az egyházi viszonyok felett szemlét tartván az újév alkalmából, midőn látja a „Prot. egyletesek“ bukását, a „Ritschlianismus“ névleges lételet, a „keresztyén világ barátainak“ egyenetlenségét, az ifjú keresztyén socialisták vergődését s ezekkel szemben a conservativok tömörülését, és főleg a munkakedvet, melylyel fellépnek s sikert mutatnak az egyházi élet mezején: lelkesedve kiált fel: „vexilla regis prodeunt“.

Mi — egész őszintén szólva — nem a modernek visszanyomatásának, hanem annak a nagy munkának örülünk a legjobban, melyet a positiv-keresztyének a Krisztus evangéliomának parancsából, a liberalisok pedig azért végeznek, mert látják, hogy ebben sokkal nagyobb erő van, mint akár a tübingai kritikában, akár a morál theológiában.

Szinte elő sem sorolható egy könnyen az a rengeteg munka, a melyet csak német protestáns testvéreink végeznek. És végzik a gyülekezetért; ezért összességében és egyenként Csak a mult hó legvégén olvastam egyik egyházi lapunkban, hogy a magyar protestáns lelkészek mennyi baja van lelkészi fizetésével, mennyi kellemetlenséggel juthat jövedelméhez hozzá. És azonnal eszembe jutott, hogy a kit nem szeretünk, annak nem is adunk szivesen semmit, de a kit szeretünk, azért az utolsót is odaadjuk. Lelkünk üdvösségénél nincs nekünk drágább kincsünk és a ki bennünket annak kútfejéhez elvezérel, de azután csakugyan oda, a Krisztushoz vezérel, azt mi szeretjük, azért szivesen megteszünk mindent. A ki semmit sem ad, semmit sem kap, hacsak nem kényszerítés folytán. Nézzük meg a tőlünk kivált felekezeteket, a kikről úgy szeretik némelyek azt állítani, hogy az egyházi adó elől szöktek meg: és látni fogjuk, hogy a mi egyházi adónk ötszörösét, sőt tízszeresét is szivesen fizetik. Miért? Nem nagy titok ez. Csak elsajátítani nem akarjuk.

Az evangélikus és református pásztorok buzgalmának lehet tulajdonítani, hogy a reversálisok miatt nem nagyon sok panasz hallható külföldi testvéreinknél, pedig az erős ultramontán izgatásról mindenféle hangok emelkednek. Még Bajorországban is protestáns lelkész előtt kötik meg a vegyes házasságok több mint 50%-át s protestáns lelkészek kereszteselik meg a vegyes házasságból született gyermekeknek több mint felét. Ellenben nálunk nagy az aggodalom a reversálisok miatt. De nem is csoda, mert van olyan városunk, hol erősebb a protestáns egyház, mint a katolikus és az első pap,

talán ebben bizva, utána sem néz a vegyes vagy nem vegyes házasságkötéseknek, ellenben a plébános 2–3 segédlelkészt csupán erre a célra tart, t. i. hogy a polgári házasság behozatala óta a vegyes házasságokat figyelemmel kísérik s az erre lépendő katolikus felet jó előre preparálják, a gyermekek katolikus voltát biztosítják.

Igen nevezetes jelenség Németországban, hogy az egyházi hatóságok a buzgó, vallásos egyesületek már a katonaságra is kiterjesztették figyelmüket. Kétségtelenül nagyon fontos ez a kérdés, mert a katonáskodás ideje alatt nagyon sok jó, de viszont rendkívül sok rossz befolyásnak is vannak kitéve. A fegyelemre, a hazaszeretetre lehet kedvező a szolgálati idő, de a közerkölcsiségre nézve nagyon káros hatású. Természetesen a keresztyén ember a valláserkölcshöz szemponyjából ítéli meg a kérdést, míg ellenben a politikus az állam érdekét tartja szem előtt. Azonban mindkettő csodamódon találkozott mostan a katonák erkölcsi felügyelete körül. Belgium ijesztő példája folytán, félve a socializmusnak a hadseregben való elharapódzásától, Németországban úgy találták, hogy a mint a köztársadalmi téren, úgy bizonyára a hadseregben is üdvös lesz a vallásos élet ébresztését munkálni. Ez a hatóság felfogása, mely így az engedélyt, az alkalmat megadta. Az egyházi társadalom pedig, mely eddig bármennyire akarta is, nem tudta megközelíteni a begombolkozott katonákat, örömmel ragadja meg a kedvező alkalmat és „Soldatenbund“-okat hoz létre a nagyobb helyőrségi városokban, mely „Soldatenbund“-ok nem egyebek, mint a katonaságra alkalmazott ifjúsági egyesületek. Sikeres működéseket nagyban előmozdítja a katonatiszteknek készséges részvétele; természetesen ott, hol vallásos katonatisztek még elég számmal vannak. Helyiségeket adnak a katonáknak, hol üres idejüket haszonnal tölthetik el. Ellátják őket olvasmányokkal, rendeznek számukra vallásos előadásokat.

Katonai tekintetben mi Németország után sántikálunk és éppen ez az oka, hogy nagyobb helyőrségi városokban felkérték a katonai hatóságok az egyes hitfelekezetek lelkészeit, hogy a vallásukon levő katonáknak hetenként egy órán, vallás-
oktatást adjanak. Van rá eset, hogy a katonák vallásos oktatása jobban szíven fekszik a generálisnak, mint a nagytiszteltű úrnak, a ki csak tudomásul veszi az egészséget, rendeletet ad ki, hogy ha már jönnek, hát tanítódjanak, de ezzel vége mindennek, csak a boszúságnak nem, hogy már a katonák is ily bolondsággal háborgatják az embert. Gondolom, hogy ott, hol a lelkészek szinte már évtizedekig küzdenek a val-

lásukon levő hadapródok confirmatiója miatt: mondom, ott örömet okoz ily katonai átirat, de a hol a munka mindig sok volt, a fizetés meg mindig kevés maradt, ingyenes szolgálattal ki szaporítaná keserűségét?

A belmissió tulajdonképeni közvetlen munkásai, a diaconusok és diaconissák hiánya nálunk nagyon is érezhető. Alig lehet valamihez kezdeni, mert nincs kire bízni a követlen felügyeletet. Ezeknek mindenesetre kellene az ellátáson kívül még biztosíték munkaképtelenségök esetére is. Németországon egy nyugdíjintézetet alapítottak számukra, melynek 400 tagja van s rövid idő alatt, pusztán adományokból s gyűjtésekből összejött 44,000 márka, a mely összeg mint tőke, kellőleg biztosítja a belmissionariusokat, családtyákat, városi missionariusokat munkaképtelenség esetére, vagy özvegyeiket, ha elhaláloznak.

Egyik legfontosabb tevékenysége legújában, a német egyházi társadalomnak, az arméniaiak felsegélése. Segélyegyletet alkottak e célra, mely január 13—14-én tartotta meg ülését Barmenben. A jelentések szerint körülbelül 500.000 márkát költöttek a mult évben az örmények felsegélésére. de a jelen évre szeretnének egy milliót felül gyűjteni és küldeni. Különös tevékenységet fejtettek ki az árva gyermekek elhelyezésében, kik közül 70-et Németországba hoztak, 150 számára Konstantinápolyban építettek árvaházat, míg a Jeruzsálem-egylet Bethlehembben kész gyermekeket elhelyezni. Az értekezleten nagyobb vitát az árvák elhelyezésének a kérdése keltett, a melyre nézve elfogadták Siebold, bielfeldi lelkész javaslatát, hogy a legolcsóbb s jobb elhelyezés az volna, ha nem árvaházakba vinnék a gyermekeket, hanem egyes családokhoz ott Árméniában, adnák őket, kettős célt érnének el, mert segítenének a szegény gyermektelen szülőkön is, s az árva gyermekeken is. A felügyeletet az amerikai missió teljesítené és ott tartózkodó német tanítók.

Az örmények érdekében különben — úgy látszik — mozog az egész civilizált világ. Oroszországban a „Petersburger Zeitung“ meleg hangú felhívást intézett a résztvevő szívekhez, melyben segélyre szólítja fel őket. Japánban is megindult a segély-actió s Osakából már 4—500 márkát küldöttek Konstantinápolyba e célra.

A hol az evangéliom kovásza működik, ott az eredmény mindig szemmel látható. Csak Franciaországot tekintsük meg s előttünk egy eltagadhatatlan bizonyíték. Jól tudjuk, hogy ott épen úgy gyűlölik némelyek a protestánsokat, mint Ausztriában a zsidókat, de mégis csak ők nyujtanak valami vigasz

taló képet egész Franciaországban. A népszámlálás azt mutatja, hogy a nagy köztársaság az 1891—1896. években, tehát öt év alatt 175,000 lélekkel szaporodott s az összes gyarapodás 4.5%, tehát nincs még csak egy $\frac{1}{2}\%$ sem, sőt Páris lakossága ugyanazon idő alatt többel gyarapodott, mint az egész ország. Párisban 255,000 tanköteles van, kik közül alig jár minden második iskolába, mert hát nincs elegendő iskola, pedig az iskolás 130,000 gyermek közül is 65,000-nek tanítása felekezeti, többnyire katolikus iskolában történik. Ebben a szomorú állapotban az evangéliom barátait felüdítheti az a látvány, hogy p. o. a „Société centrale protestante d'Évangélisation“ Franciaország 60 departement-jában, Algir, Tunis és Tonkingban 140 ágenst, 71 lelkészt, 18 evangélistát, 5 colporteurt és 7 tanító s tanítónőt foglalkoztat. Működésök eredménye a hívek megtartásán kívül 387 új hívő s hogy önerejükön 342,260 frankos költségvetéssel képesek dolgozni. A jó ügyért szívesen áldozik mindenki. P. o. az egyetlen protestáns francia napilap, „Le Signal“ közel állott a megszűnéshez s az új szerkesztő, Frank Puaux csak az esetben vállalkozott a szerkesztésre, ha a lap fennmaradása legalább három évre biztosított: a szükséges 160,000 frank kellő időben összejött a francia protestánsok adakozásából.

Nagyobb számmal vannak és nagyobb erőt is fejtenek ki az angol protestánsok, kik pusztán külmissiói célokra az 1895. évben 1,387,600 font sterlinget költöttek, a mi körülbelül 16 millió forintnak felel meg. Ezen óriás összegnek nagy része önkéntes adakozásból jön össze. Hiszen csak a napokban olvashattuk Booth tábornoknak, az üdv hadserege fejének Gladstonnal folytatott beszélgetéséből, hogy a hadsereg évi bevétele -- megközelítő összegben — felülhaladja az egy millió font sterlinget. Ezen összeg legnagyobb részben a szegényebb, az alsóbb osztályú néptől gyűl össze, a melynek körében legjobban hódít a hadsereg.

Ugyanezen beszélgetés több érdekes témát is érintett, melyek között egyik legérdekesebb Boothnak ama megjegyzése, hogy tapasztalata szerint a keresztyénség legintenzívebb hatását Hollandban találta, míg a kontinens többi államaiban egyik egyház vallásossága sem emelkedik a másik fölé. Általános jelenség szerinte, hogy itt a protestantismus sekélyes, hideg s tétlen, azonban már magáról Gladstonról közzétett referádája végén bevallja, hogy ő vele meg volt elégedve s róla csak jót mondhat.

Az angolokat most igen nagy mértékben igénybe veszi az ő saját bajuk, az indiai nagy éhínség és a pestis. Körül-

belül 2.000,000 ember szorul támogatásra. Az üdv hadserege egy külön éhszükség-alapot létesített ez alkalomból, mely egyedül maga 2000 font sterlinget adott eddig a szűkölködőknek. A londoni városház-alap, t. i. a Lord Mayor felhívására és kezdeményezésére megindult gyűjtés egy fél hét alatt 40,000, két hét alatt 200,000 font sterlinget ért el.

A püspöki egyház egyik legnevezetesebb eseménye volt az új Canterbury érseknek, Anglia primásának, dr. Temple Frigyesnek jan. 8-án történt beiktatása, mely nagy fényvel, de a mint politikai lapokból is olvashattuk, egy kis kellemetlen incidens által zavarva, hajtatott végre.

Az Angliában levő összes egyházakat különben most a közoktatásügyi törvényjavaslat érdekli legjobban. Ugyanis Angliában egészen 1871-ig törvényileg nem volt szabályozva a közoktatásügy, hanem 1730. óta némi állami segélylyel támogatták az egyházak s egyesek vagy társulatok által fenntartott iskolákat. Az 1871-iki rendezés értelmében a polgári község köteles gondoskodni az oktatásügyről, ha az önkénytes iskolák elegendők vagy alkalmasak nem volnának. Így ma a népoktatás Angliában az ú. n. Voluntary és Board Schools között oszlik meg, mely intézetek nagyrésztben azonosak a mi felekezeti és községi népiskoláinkkal. A múlt évben a képviselőház elé benyújtott és már két felolvasásban el is fogadott törvényjavaslat miatt az egyház nehézségeket támasztott, a minek következtében abból a községi iskolák segélyezése kihagyatott. Jan. 14-én jelenté be Balfour az új billt, az „önkénytes iskolák“ segélyezése tárgyában. A pártok és hitfelekezetek különbözőleg fogják fel az új törvényjavaslatot. A disszenterek terhesnek találják az anglikán iskolát, a liberálisok soknak az ezen célra és kellő ellenőrzés nélkül adott pénzt. Mert bár mindkét fajta iskola állami felügyelet alatt áll, a felügyelet eddig jóformán a segélyezésre terjedt ki; csak hogy míg a községi iskolák az iskolaszékek felügyelete alatt eléggé ellenőriztetek, a felekezeti iskolák, főleg anglikán és katolikus kezekben, a lelkész felügyeletén kívül helyi ellenőrzésben nem részesültek. Az uralkodó egyháznak is vannak kifogásai a javaslat ellen, mert minél több iskolát s minél könnyebben óhajtana szerezni.

A római katolikus világ is élénk, itt-ott harczias, majd védekező képet mutat. Az afrikai olasz háború idejében történt, hogy a pápa egy igen jó húzást akart tenni azon a sakkjátszón, melyen már több mint 25 éve játszik az olasz kormányossal. Macarius, egyiptomi püspököt Menelikhez küldte, hogy az olasz foglyok szabadon bocsátását eszközölje ki.

A terv ügyesen volt kieszelve s ha siker kíséri, úgy XIII. Leó Olaszország, sőt az egész világ előtt igen olcsón, nagy dicsőségre tesz szert; de hát Menelikre nem hatott a pápa kegye s így sok szép remény dugába dőlt. Különben Ő szent-ségének végnapjait nem épen jó hírek is zavarják, mint p. o. Satolli bibornok tapasztalata, ki úgy találta, hogy a washingtoni kath. egyetem minden egyéb, mint katolikus s hogy Freland érsek az eretnekek apostola.

A r. katolikus támadások közül legnagyobb és merészebb az, melyet a jezsuiták indítottak Madagaskarban az evangélikus missió ellen. Franciaország, mióta Madagaskar hatalmába került, láthatólag támogatja a jezsuita missiót és pedig nagyon valószínűleg politikai okokból, t. i. mert a protestáns missiót norvégek és angolok vezetik. A kisebb támadások, t. i. erőszakosságok vegyes házasságoknál, temetéseknél stb. mindennapi események, de a melyek épen azért, mert mindennapiak, még mi nálunk is, reánk nézve veszedelmesek, ha nem defensivára, sem offensivára készek vagy képesek nem vagyunk, hanem egész lényünket leköti egy megváltó gondolat: Államsegély!

p—f.